Максим Костів
студент гр. ФПФм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах повномасштабної війни бюджетний дефіцит України набув катастрофічних масштабів. Дослідження 2025 р. Шикіної Н. А., Сіренко А.О. вказують, що дефіцит державного бюджету 2022 року сягнув приблизно 17,5% ВВП [1, с. 110] і його покриття відбувалося за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх запозичень. Успішне подолання такої дисбалансованості вимагає широкого комплексу заходів. Аналітики відзначають: слід насамперед аналізувати джерела дефіциту й знаходити шляхи мінімізації їхнього негативного впливу [1, с. 112]. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило значні дисбаланси у державних фінансах: видатки різко зросли, зокрема на оборону та соціальні потреби, тоді як частина економічних секторів зазнала руйнувань і втрати прибутків. Наслідком цього стало різке збільшення дефіциту державного бюджету – на кінець 2023 року він сягнув 20,4% ВВП (27,1% без урахування міжнародної допомоги) [2, с. 6]. Зокрема, дослідження 2025 р. вказують на ключову роль неефективного управління державними фінансами – низької фінансової дисципліни, корупції, тіньового сектору та непродуманого використання коштів – як факторів, що постійно підсилюють хронічний дефіцит [3, с. 306-318]. Тому одним із перших кроків має стати боротьба з цими проблемами, що передбачає як жорсткі антикорупційні реформи та прозоре адміністрування податків, так і масштабні заходи з детінізації економіки [1, с. 112; 3, с. 306-318].

Збільшення доходів бюджету визнається пріоритетом. З огляду на дефіцитну структуру держбюджету, І. Сидор та Ю. Капітула підкреслюють: ключовим напрямом є вдосконалення податкової політики – введення стимулів для розвитку виробництва, розширення бази оподаткування та поліпшення адміністрування податків [4, с. 154]. Це має сприяти зростанню національного доходу як головного джерела поповнення бюджету. Надходження зростуть також унаслідок виведення економіки «з тіні»: відмова від прихованих схем несплати податків і моніторинг фінансових потоків бізнесу як один з ефективних напрямків не тільки збільшить офіційні надходження до бюджету, але й прямо знизить номінальний обсяг дефіциту [1, с. 112; 3, с. 306-318]. Окрім податків, українські вчені пропонують активізувати залучення грантів та кредитів на розвиткові програми, які стимулюватимуть економічне зростання. За досвідом науковців, корисним є, наприклад, узгоджувати з кредиторами умови боргів (реструктуризація чи списання частини зобов'язань), а також розширювати можливості донорської допомоги для малого й середнього бізнесу та інвестицій у критичну інфраструктуру (енергетика, транспорт тощо) [3, с. 306-318]. Таке фінансування сприятиме наповненню держбюджету через розвиток економіки і зниження потреби у витратах на надзвичайні потреби.

Важливим є й радикальне зменшення видаткової частини бюджету. Дослідники зазначають, що треба суворо переглянути структуру державних витрат – віддавати пріоритет «продуктивним» статтям і зупинити чи секвеструвати фінансування не першочергових програм [4, с. 154; 3, с. 306-318]. Зокрема, пропонується впровадити чіткі критерії бюджетного пріоритету та обмежити нераціональні виплати: розмір оплати праці керівників державних підприємств і чиновників, зайві дотації великим галузям тощо [3, с. 306-318]. Секвестр бюджету в надзвичайний час дає можливість оперативно скерувати заощаджені кошти на критичні цілі без нарощення дефіциту. Разом із цим необхідно посилити фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів, щоб виключити марнотратство та корупційні схемні витоки, що завжди «роз'їдають» бюджетні ресурси. Таким чином, скорочення видатків – від перевитрат у держуправлінні до «замороження» непрофільних проєктів – називається одним із найефективніших напрямів стримування дефіциту [4, с. 154; 3, с. 306-318].

Поряд із цим постають і системні боргові рішення. Як зауважує Є. Подаков, необхідно створити дієву систему управління державним боргом і розробити середньострокову боргову стратегію [5, с. 32-35]. Залучені кошти слід спрямовувати насамперед на розвиток економіки, а не на покриття поточних дефіцитів, – так вони згодом генеруватимуть додаткові доходи. Орієнтація на внутрішні джерела (через розширення внутрішнього ринку капіталу) та стимулювання ділової активності забезпечить поступове нарощення ресурсів. Водночас має застосовуватися комплекс заходів щодо часткової відмови чи перезавантаження боргових зобов'язань. Так, вітчизняні економісти радять домагатися списання/реструктуризації боргу, а також вдатися до політичних ініціатив: призупинення чи гнучке коригування зобов'язань за деякими домовленостями [3, с. 306-318; 5, с. 32-35]. Крім того, введення спеціальних фінансових механізмів – наприклад, «контрбалансів» чи податкових резервних фондів – може згладити дефіцитні шоки. Ці інструменти дозволяють перерозподіляти фіскальне навантаження в кризових умовах, не збільшуючи загального тягаря для бізнесу та населення.

Нарешті, довгострокове вирішення проблеми дефіциту вимагає підсилення економічного зростання та закладення фундаменту бюджетної стійкості. Як відзначають І. Сидор та Ю. Капітула, розвиток соціально-економічної сфери – запорука успіху у подоланні дефіциту [4, с. 154]. Це означає проведення глибинних реформ: активізацію інвестицій, підтримку експорту, модернізацію виробництва, розвиток внутрішнього ринку. Успішний приклад – реформа децентралізації, що суттєво посилила місцеві бюджети. Так, показники дефіциту місцевих бюджетів у 2024 р. виявилися відносно незначними або взагалі змінилися на профіцит завдяки об'єднанню громад, підвищенню їх фінансової спроможності та суворішому дотриманню бюджетного законодавства [3, с. 306-318]. Це свідчить: передача повноважень і ресурсів на місця разом із пожвавленням економічного середовища загалом може знизити навантаження на центральний бюджет. Крім того, критично

важливо підтримувати темпи зростання ВВП і реальні доходи населення, адже навіть помірний дефіцит, узгоджений з ростом економіки, вважається допустимим (до 3–5% ВВП) [4, с. 154] і забезпечує фінансову безпеку країни.

Отже, подолання бюджетного дефіциту України потребує комплексного фіскального маневру. Усі названі напрями – підвищення бюджетних надходжень (через реформи оподаткування, детінізацію, зовнішню допомогу), жорстке скорочення та пріоритетизацію видатків, модернізація боргової політики і стимулювання економічного зростання – повинні реалізовуватися синхронно. Українські науковці підкреслюють: лише такий системний підхід дозволить забезпечити сталий розвиток фінансової системи країни та поступове згладжування дефіциту [1, с. 112; 3, с. 306-318].

Список використаних джерел:

1. Шикіна Н. А., Сіренко А. О. Дефіцит державного бюджету як провідний індикатор бюджетної безпеки держави. *Науковий вісник*. 2024. № 7–8 (320–321). С. 108–113. URL: http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/320-321/pdf/108-113.pdf (дата звернення: 31.10.2025).
2. Фертікова Т. М. Джерела фінансування суб'єктів бізнесу в умовах війни та повоєнного відновлення. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. URL: https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3779 (дата звернення: 31.10.2025).
3. Сочка К., Перчі О. Дефіцит бюджету: причини виникнення та джерела фінансування на національному та місцевому рівнях. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2025. № 9. С. 306–318. URL: https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/299/292 (дата звернення: 31.10.2025).
4. Сидор І., Капітула Ю. Напрями подолання бюджетного дефіциту в Україні. *Актуальні питання фінансової науки та практики*: зб. наук. праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. Вип. 1. С. 153–155. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/51896/1/Сидор%2c%20Капітула.pdf (дата звернення: 31.10.2025).
5. Подаков Є. С. Державний борг України 2024: сучасний стан та вплив на економіку країни. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 4 (09). С. 32–35. URL: https://www.transformations.in.ua/index.php/journal/article/view/134 (дата звернення: 31.10.2025).